

možnosti odvolání (s výjimkou francouzského procesního programu), důraz na rychlost řízení a předpoklad omezeného časového úseku trvání procesů.

K obsahu práce bych měl několik drobných výtek. Autor v knize několikrát použil specifické právníké termíny (princip *nulla poena sine lege, nolle prosequi, nullum crimen sine lege*, s. 41, 131, 153), jejichž význam nevysvětluje, přestože jsou pro běžného čtenáře nesrozumitelné. Erich Isselhorst nestál v čele koncentračního tábora Natzweiler-Struthof (s. 67). Byl tzv. velitelem bezpečnostní policie a SD ve Štrasburku a zmíněný tábor „pouze“ spadal do obvodu jeho kompetence. Autor uvádí, že Isselhorst, Carl Oberg a Wilhelm Schneider byli britským vojenským soudem odsouzeni 11. července 1946 k trestu smrti (s. 67). Nedodal ale, že Brity popraven byl ve skutečnosti pouze Schneider.³ Tento jev se v knize objevuje ještě několikrát. Nemohu rovněž souhlasit s autorovým tvrzením, že většina odsouzených sovětskými vojenskými tribunály byla ze SSSR propuštěna v roce 1956, a to po intervenci NDR (s. 222). Ve skutečnosti došlo k jejich propuštění po návštěvě západoněmeckého kancléře Konrada Adenauera v Moskvě v září 1955. Většina odsouzených přijela do Spolkové republiky ještě do konce téhož roku.

3 Isselhorst byl v roce 1947 vydán do Francie, kde byl dvakrát odsouzen k trestu smrti. Popraven byl 23. 2. 1948. Také Oberg, který v letech 1942 až 1944 zastával funkci vyššího velitele SS a policie v okupované Francii, byl vydán do Francie a rovněž on byl roku 1954 odsouzen k trestu smrti. Trest ale nebyl vykonán, nýbrž byl o čtyři roky později změněn na doživotní vězení, ze kterého byl Oberg předčasně propuštěn v roce 1962.

Tyto námitky ovšem nesnižují kvalitu celé práce. Autor se opřel o velké množství tištěných pramenů a edic dokumentů v podobě právních předpisů, rozsudků, stenografických záznamů procesů, mezinárodních smluv, jakož i dalších dokumentů. Využil rovněž nemalé množství odborné literatury. Podařilo se mu vytvořit kvalitní dílo, které poskytuje ucelený přehled o průběhu justičního vyrovnání se s nacistickými pachateli v jednotlivých okupačních zónách vítězných mocností.

Jan Zumnr

Hélène LECLERC

Lenka Reinerová und die Zeitschrift „Im Herzen Europas“. Internationale Kulturbeziehungen während des Prager Frühlings

(= Intellektuelles Prag im 19. und 20. Jahrhundert)

Wien – Köln, Böhlau Verlag 2022, 393 s., ISBN 978-3-412-52538-5.

Historička Hélène Leclerc deklaruje pod titulem své monografie, že předmětem jejího výzkumu jsou „mezinárodní kulturní vztahy za pražského jara“. Za tím účelem analyzuje téma, které je na první pohled značně selektivní a pohybuje se na hranici biografické a případové studie. Portrétní fotografie pražské německojazyčné spisovatelky Lenky Reinerové na předních deskách knihy dává tušit, že zde máme co do činění s biografickou sondou do života této významné osobnosti středoevropského intelektuálního života a kultury a konkrétně pak s rolí, kterou Reinerová sehrála při vzniku a redakčním chodu německy psaného časopisu *Im Herzen Europas* (IHE), který byl jistým symbolem politiky mírové ko-

existence a kulturní liberalizace šedesátých let 20. století.

Tento první dojem by ovšem byl poněkud klamný a bylo by dobré se ptát, zda zvolená ediční úprava knihy byla skutečně nezbytná a zda by titulu lépe neposloužila jiná grafická úprava i název, lépe vystihující komplexní ráz práce. Co totiž na první pohled působí jako selektivní výšeč kulturních, literárních a intelektuálních dějin poststalinského období sice zaujme část odborné veřejnosti, avšak ti, kdo by se úzce zaměřeným titulem nechali odradit, se už nedozví, že záběr práce je mnohem širší a její celkové vyznění pro danou oblast moderních dějin mnohem přínosnější. Hélène Leclerc si totiž zvolila případ Lenky Reinerové a její redakční práce v časopise IHE jen jako podklad pro mnohem vrstevnatější náskres politických a kulturních dějin reformních šedesátých let.

První část práce o přibližně 60 stranách tak autorka věnuje vykreslení politického a ideového kontextu doby. Zvláštní pozornost věnuje zejména kontextu vzniku německé a rakouské variace tzv. Ostpolitik mezi lety 1958–1970. Podrobně analyzuje vývoj mezinárodních vztahů mezi Československem, NSR a Rakouskem během daného období, všímá si charakteru a motivací politické moci v daných zemích, zajímá ji kulturní kontext. Taková charakteristika není bez významu, zejména s ohledem na fakt, že nejednou podléháme zdáním bipolarity studené války a ztrácíme tak ze zřetele jedinečnou dimenzi kulturních dějin střední Evropy po roce 1945. Ostpolitik, politika sblížování se státy tzv. východního bloku, praktikovaná západoněmeckými a rakouskými vládními kabinetami v období od druhé poloviny 50. let, však byla projevem obnovené sebedůvěry těchto zemí, důka-

zem jejich rostoucího významu ve sféře ekonomiky a kultury, známkou jejich silícího napojení na struktury mezinárodní diplomacie, politiky a práva. H. Leclerc tuto skutečnost vnímá a okolnosti působení Lenky Reinerové v IHE klade do souvislosti se specifickou podobou politiky mírové koexistence ve střední Evropě.

Ve druhé kapitole zachovává autorka důraz na širší historický kontext: přibližuje okolnosti mediální a publicistické politiky a praxe ve schématu socialistické státní diktatury komunistického Československa. Konkretizuje postavení tisku v rámci politického režimu, fungování cenzury, přibližuje obecné parametry soudobé tiskové politiky v Československu. Teprve na základě tohoto výkladu přistupuje k interpretaci okolností vzniku časopisu IHE a jeho příbuzných mutací v nakladatelství Orbis, přičemž stručně přibližuje také dějiny tohoto českého nakladatelství.

Německy psaný IHE měl být v čase politiky uvolňování prostředkem, jak oslovit zahraniční rakouské a německé čtenářské publikum a sofistikovaně tomuto publiku prezentovat „věc socialismu“. Šlo však také o médium, sloužící formulaci některých kritických stanovisek v oblasti kulturní a politické diplomacie a na poli bilaterálních vztahů. Autorka podrobně mapuje proces vzniku časopisu a formou krátkých biografických medailonků vystihuje i „lidskou“ tvář jeho pracovního zázemí. Detailnější pozornost je věnována osobnosti česko-německo-židovské autorky a publicistky Lenky Reinerové, ale opominut zde v zásadě není žádný významnější pracovník redakce časopisu IHE.

Autorce se daří na příkladu množství citovaných statí, esejí a článků (z nichž někdy uvádí celé odstavce) dokazovat míru

důležitosti kulturní diplomacie v poststalinické éře studené války. Na ploše sofistických literárních forem se tak redakční týmy časopisů (počítaje v to IHE) ujímaly pozic nejednou výsostně politických, kdy zprostředkovávaly nebo přímo iniciovaly tolik žádanou (soudě podle reakcí veřejnosti) transkulturní komunikaci s prostředím německojazyčných zemí. V této zprostředkovatelské roli si marxističtí intelektuálové, disponující širokým kulturním rozhledem, osvojovali jazyk, jehož prostřednictvím akcentovali záměry československé kulturní a politické mise ve střední Evropě, symbolicky vyjadřovali dobové perspektivy socialistického humanismu a ujímali se určitých fragmentů a symbolů minulosti, které po roce 1956 mohly posloužit stavění mostů mezi zeměmi, rozdělenými jinak železnou oponou.

Protože v daném období tvoří tištěné slovo stále ještě dominantní komunikační kanál, je zřejmé, že také ideje reformního socialismu se šíří především po těch liniích vztahů, které se napříč redakčními týmy a spisovatelskými kruhy daří ustavit a které vznikaly často na základě osobních preferencí, sympatií, pocitu ideové sounáležitosti, nikoli jako výsledek politických doktrín a usnesení. Tato intimní, méně zřejmá a někdy jen obtížně zachytitelná poloha vzniku reformně komunistického myšlení ve střední Evropě nám o historické zkušenosti reformního komunismu říká cosi velmi zásadního – že totiž tato zkušenost nebyla jen plodem politické direktivy a jasného programového plánu, onou „revolucí shora,“ ale také a především myšlenkovým experimentem, vzniklým v důvěrném intelektuálním prostředí redakcí, bytů a kaváren, experimentem mnoha poloh a mnoha předem nejasných směrů. To je myslím podstatný

prvek, který se autorce (byť třeba nezáměrně) daří zachytit právě tím, že podnikla tuto fundovanou sondu do konkrétního redakčního a nakladatelského prostředí.

Místy, v některých tematických rovinách výkladu, je práce empiricky detailní až k samotné hranici čtenářské přívětivosti. To když například autorka uvádí, jakým způsobem jednala Lenka Reinerová se svými nadřízenými o podmínkách své práce a o výši své odměny. Na některých místech proto práce působí suše až tezovitě. Silná tendence k empirickému zachycení faktů je nicméně v prostředí německojazyčné historiografie vcelku typická, což myslím prozrazuje i formálních dvacet stran úvodního výkladu, kde je čtenář rigorózním způsobem seznamován s dosavadním stavem bádání, podobou pramenů apod. Chybí určitá narativní uvolněnost, typická například pro oblast Spojených států.

Navzdory empirické preciznosti práce si nicméně kladu otázku, zda by onen silný důraz na historický kontext evropských politických událostí neměl být ještě vyvážen například menším oddílem, kde by autorka více dopodrobna analyzovala vztahy Lenky Reinerové ke komunistickým intelektuálům v německém a rakouském prostředí. Tyto informace zde sice jsou uvedeny, Lecerlc například zmiňuje vztah Lenky Reinerové a předního rakouského komunistického intelektuála Ernsta Fischera, přesto mi zde chybí interpretace československých, rakouských a německých komunistických intelektuálů jako svébytné komunity, která má zásadní podíl na vzniku reformně komunistického myšlení.

Stále jsem si kladl otázku, zda se například Lenka Reinerová osobně znala s Leopoldem Grünwaldem, rakouským komunistickým korespondentem, který v 60. le-

tech působil jako výrazný mediátor společenského dění mezi ČSSR a Rakouskem a měl zásadní podíl na formování obrazu dobového Rakouska v českých médiích. V textu o něm nicméně není zmínka, stejně jako o šéfredaktorovi teoretického žurnálu rakouské komunistické strany *Weg und Ziel* Franzi Markovi. I ten přitom udržoval styky s československým prostředím, mimo jiné s Karlem Kosíkem. Zatímco kontext vzniku německé Ostpolitik je nesmírně zajímavý, nicméně dobře zmapovaný a známý, na důkladné rozkrytí sociálních a intelektuálních vazeb komunistických intelektuálů ve střední Evropě a jejich významu pro vznik reformního komunismu v této geopolitické oblasti stále ještě čekáme. Historická sonda do redakčního prostředí časopisu IHE mohla být jistým průsečíkem, v němž by právě tyto vztahy byly analyzovány, namísto důrazu na geopolitický a diplomatický rámec.

Práce je nicméně velmi přínosná, daří se jí kombinovat přístupy politických a kulturních dějin s biografickými aspekty a nabízí věcný, detailní a empirický náhled na každodenní fungování redakčního týmu IHE, který ztělesňoval jisté kulturní a duchovní mikroklima doby. Podobné historické sondy do prostředí redakčních kruhů a expertních publicistických komunit státních nakladatelství jsou velmi potřebné, neboť právě zde se rodila dobová intelektuální produkce a s ní vznikal i svébytný prostor pro reflexi sociálních problémů. Práce Héléne Leclerc nabízí jedno z možných schémat, jak takové téma pojmut a dát mu potřebný empirický rozměr a silní faktografické zázemí.

Ondřej Holub

Jiří KNAPÍK a kol.

Pionýři, malované děti? Pionýrská organizace ČSM a dětský kolektiv (1949–1968)

Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2022, 542 s., ISBN 978-80-7422-837-7.

Dějiny pionýrského hnutí jsou širší veřejnosti známé více či méně v obecné rovině, která souvisí – mimo jiné – i s popkulturním ztvárněním pionýrů a socialistické mládeže. U střední a starší generace se tento faktor navíc mísí i se vzpomínkami na své dětství. Zobrazení pionýrů v populární kultuře je jedna věc, ale vědecké zpracování je věc druhá. I když po roce 1989 vznikla řada velmi hodnotných textů na téma mládeže v době socialismu, k soustavnému zpracování historie Pionýrské organizace Československého svazu mládeže (dále PO ČSM) v podobě moderní vědecké monografie dochází až nyní.

Kniha, která se především odborné čtenářské veřejnosti dostává do rukou, pochází z pera zkušeného a renomovaného historika Jiřího Knapíka a jeho spolupracovníků. Pokud se podíváme na strukturu knihy a autorské složení, zjistíme, že autory většiny textů jsou zmíněný Jiří Knapík a dále neméně zkušený Martin Franc. Tato autorská dvojice má za sebou spolupráci na celé řadě projektů, které se více či méně blíží tématu recenzované publikace. Ať už šlo o dvousvazkový slovník *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*,¹ *Volný čas v českých ze-*

---

1 Jiří KNAPÍK – Martin FRANC a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*, 2 sv., Praha 2011.